

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат: мр Биљана Бабић

Тема: УНУТАРЈЕЗИЧКЕ ГРЕШКЕ НА ПОЧЕТНИМ НИВОИМА УЧЕЊА СРПСКОГ
ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
1. Датум и орган који је именовео комисију Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду на седници одржаној 12.2.2016. године.
2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: 1. др Ивана Антонић, редовни професор за научну област Српски језик и лингвистика, Филозофски факултет у Новом Саду (18. јул 2006) – МЕНТОР 2. др Душанка Звекић Душановић, ванредни професор за научну област Српски језик и лингвистика, Филозофски факултет у Новом Саду (8. новембар 2012) – КОМЕНТОР 3. др Људмила Поповић, редовни професор за научну област Украјински језик и књижевност, Филолошки факултет у Београду (15. јул 2009). 4. др Радмила Бодрич, доцент за научну област Енглески језик и лингвистика, Филозофски факултет у Новом Саду (8. март 2012)
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Име, име једног родитеља, презиме: Мр БИЉАНА Милана БАБИЋ
2. Датум рођења, општина, република: 18. септембар 1973, Вуковар, Хрватска
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 26. јун 2010, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду Морфолошко-синтаксички минимални речник глагола српског језика као страног
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Филолошке науке (Српски језик и лингвистика, Примењена лингвистика, Српски као страни, Морфологија, Лексикологија и Синтакса стандардног српског језика)
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: УНУТАРЈЕЗИЧКЕ ГРЕШКЕ НА ПОЧЕТНИМ НИВОИМА УЧЕЊА СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Дисертација има 280 страница компјутерски штампаног текста, састоји се од пет поглавља којима претходи Сажетак (5–6), Апстракт – на енглеском језику (7–8) и Списак табела (9–10). Дисертација садржи укупно 72 табеле у којима се налазе квантитативни подаци резултата истраживања.

Садржај поглавља:

I. УВОД (11–48). 1. ПРЕДМЕТ, КОРПУС И ИСПИТАНИЦИ (12); 2. ЗАДАЦИ И ЦИЉЕВИ (20); 3. ПРИМЕНА РЕЗУЛТАТА (21); 4. ПРИСТУПИ И МЕТОДЕ (22): ШТА ЈЕ АНАЛИЗА ГРЕШАКА И СА КАКВИМ ЦИЉЕМ МОЖЕ БИТИ ПРЕДУЗЕТА? (22) КАДА ЈЕ И КАКО НАСТАЛА? (22) КАКО СПРОВЕСТИ АНАЛИЗУ ГРЕШАКА? (26): 1. Прикупљање узорка језика ученика (или грађе) (26), 2. Идентификација грешака (28), 3. Дескрипција грешака (31), 4. Експланација грешака (37), 5. Евалуација грешака (39); 5. ПРИМЕЊЕНИ ПРИСТУП И МЕТОДЕ (40); 6. ДОСАДАШЊЕ АНАЛИЗЕ ГРЕШАКА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ КАО СТРАНОМ ИЛИ ДРУГОМ (44).

II. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ГЛАГОЛСКИХ ОБЛИКА (49–115). 1. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ПРЕЗЕНТСКИХ ОБЛИКА (51): 1.1. Грешке у ОСНОВИ (51); 1.2. Грешке у НАСТАВКУ (59); 1.3. Грешке у ОДРИЧНОМ ОБЛИКУ (66), 1.4. Закључак о грешкама у презенту (67). 2. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ПАРТИЦИПА АКТИВА (71): 2.1. Грешке у ОСНОВИ (72); 2.2. Грешке у НАСТАВКУ (80); 2.3. Закључак о грешкама у партиципу актива (80); 3. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ПЕРФЕКТА (83), Закључак о грешкама у перфекту (85); 4. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ПОТЕНЦИЈАЛА (86), Закључак о грешкама у потенцијалу (87); 5. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ФУТУРА I (89): 5.1. ПРОСТ ОБЛИК футура I (90): А. Творба простог облика (90), Б. Употреба простог облика уместо сложеног (93), 5.2. СЛОЖЕН ОБЛИК футура I (94), 5.3. Закључак о грешкама у футуру I (100). 6. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ИМПЕРАТИВА (103), Закључак о грешкама у императиву (105). 7. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ИНФИНИТИВА (107): 7.1. Грешке у ОСНОВИ (107), 7.2. Грешке у ИНФИНИТИВНОМ ЗАВРШЕТКУ (108), 7.3. Закључак о грешкама у инфинитиву (108). 8. ЗАКЉУЧАК О ГРЕШКАМА У ТВОРБИ ГЛАГОЛСКИХ ОБЛИКА (110).

III. ГРЕШКЕ У КОНГРУЕНЦИЈИ ИЗМЕЂУ СУБЈЕКТА И ПРЕДИКАТА (116–218). 1. ГРЕШКЕ У НАСТАВКУ ЗА ЛИЦЕ И БРОЈ (118): 1. лице једнине (120), 2. лице једнине (127), 3. лице једнине (130), 1. лице множине (144), 2. лице множине (147), 3. лице множине (151), Закључак о грешкама у лицу и броју (160); 2. ГРЕШКЕ У НАСТАВКУ ЗА РОД И БРОЈ (165). 2.1. ГРЕШКЕ У НАСТАВКУ ЗА РОД И БРОЈ У ПАРТИЦИПУ АКТИВА (165): 2.1.1. Мушки род једнине (165), 2.1.2. Женски род једнине (169), 2.1.3. Средњи род једнине (172), 2.1.4. Мушки род множине (175), 2.1.5. Женски род множине (179), 2.1.6. Закључак о грешкама у роду и броју партиципа актива (180). 2.2. ГРЕШКЕ У НАСТАВКУ ЗА РОД И БРОЈ У ИМЕНСКОМ ДЕЛУ ПРЕДИКАТА (189): 2.2.1. Мушки род једнине (189), 2.2.2. Женски род једнине (196), 2.2.3. Средњи род једнине (199), 2.2.4. Мушки род множине (204), 2.2.5. Женски род множине (207), 2.2.6. Закључак о грешкама у роду и броју именског дела предиката (209). 3. ЗАКЉУЧАК О ГРЕШКАМА У КОНГРУЕНЦИЈИ ИЗМЕЂУ СУБЈЕКТА И ПРЕДИКАТА (216): 3.1. Грешке у роду и броју (216), 3.2. Грешке у лицу и броју (218).

IV. ГРЕШКЕ У УПОТРЕБИ ПАДЕЖНИХ ОБЛИКА (219–262). ГРЕШКЕ У УПОТРЕБИ НОМИНАТИВА – НОМИНАТИВ УМЕСТО ДРУГИХ ПАДЕЖА (222): 1. Номинатив уместо ГЕНИТИВА (224), 2. Номинатив уместо ДАТИВА (230), 3. Номинатив уместо АКУЗАТИВА (234), 4. Номинатив уместо ВОКАТИВА (247), 5. Номинатив уместо ИНСТРУМЕНТАЛА (248), 6. Номинатив уместо ЛОКАТИВА (252), 7. Закључак о погрешној употреби номинатива (258).

V. ЗАКЉУЧАК (263–270).

Цитирана и коришћена литература (271–277).

Прилог – Литература о интерференцији (у српском језику) у ваннаставном процесу (278–280).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација УНУТАРЈЕЗИЧКЕ ГРЕШКЕ НА ПОЧЕТНИМ НИВОИМА УЧЕЊА СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ представља синтезу научно-истраживачког и стручног рада из области савременог српског језика и практичног искуства мр Б. Бабић у вишегодишњем раду са страним студентима.

У УВОДУ (11–48) докторске дисертације Б. Бабић најпре одређује предмет истраживања (анализа грешака начињених у писаној продукцији страних студената на морфолошком и синтаксичком нивоу, њихов опис и издвајање унутарјезичких грешака међу њима), представља карактеристике испитаника (студенти српског језика као страног у Центру за српски језик као страни на Филозофском факултету у Новом Саду, период 2008–2012, 85-оро студената из 26 земаља света, 18 различитих матерњих/првих језика), предочава принципе прикупљања грађе (укупно 503 писмена састава студената на нивоу А1 и А2, тотална ексерпција) и даје табеларни преглед података о курсевима српског језика као страног. Следи јасно и концизно одређивање циљева и задатака докторске дисертације, а, будући да истраживање припада и области примењене лингвистике, кандидаткиња указује на могућности примене ових резултата у организацији наставе српског језика као страног. Након овога Б. Бабић даје исцрпан преглед приступа и метода у области анализе грешака ослањајући се на релевантну литературу која се бави феноменом усвајања другог језика. На основу тог приказа она образлаже приступ и методе примењене у овој дисертацији. Уводно поглавље закључује прегледом досадашњих анализа грешака у српском језику као страном или другом. Структура и садржај уводног поглавља показују оспособљеност кандидаткиње да истраживање спроведе према прецизно утврђеним научним критеријумима. У њему се налази добро постављен, аргументован теоријско-методолошки оквир за анализу грешака која се спроводи у централним деловима докторске дисертације.

Централне делове докторске дисертације представљају наредна три поглавља.

Друго поглавље (ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ГЛАГОЛСКИХ ОБЛИКА, 49–115) састоји се од седам потпоглавља (1. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ПРЕЗЕНТСКИХ ОБЛИКА, 51–70; 2. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ПАРТИЦИПА АКТИВА, 71–82; 3. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ПЕРФЕКТА, 83–85; 4. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ПОТЕНЦИЈАЛА, 86–88; 5. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ФУТУРА I, 89–102; 6. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ИМПЕРАТИВА, 103–106 и 7. ГРЕШКЕ У ТВОРБИ ОБЛИКА ИНФИНИТИВА, 107–109) посвећених анализи грешака у творби глаголских облика који се уче на почетним нивоима (А1 и А2). Редослед и издвајање ових потпоглавља образложени су редоследом учења глаголских облика у току курсева и потребом за прегледношћу. Структура сваког потпоглавља условљена је морфолошким карактеристикама датог глаголског облика. На крају овог поглавља налази се потпоглавље 8. ЗАКЉУЧАК О ГРЕШКАМА У ТВОРБИ ГЛАГОЛСКИХ ОБЛИКА (110–115), у којем ауторка сумира резултате до којих је дошла током анализе грешака у оквиру овог дела граматичког система српског језика, даје детаљан квантификативни преглед грешака с коментарима и образложењима веће или мање учесталости одређених типова грешака, повлачи паралелу с грешкама које праве и изворни говорници српског језика, резултате своје анализе пореди с резултатима других истраживања на ову тему и, на крају, предочава изузетну сложеност морфолошког система српског језика (у овом случају глагола) с којом се страни студенти суочавају већ на почетним нивоима.

Треће поглавље (ГРЕШКЕ У КОНГРУЕНЦИЈИ ИЗМЕЂУ СУБЈЕКТА И ПРЕДИКАТА, 116–218) садржи две целине (1. ГРЕШКЕ У НАСТАВКУ ЗА ЛИЦЕ И БРОЈ, 118–164 и ГРЕШКЕ У НАСТАВКУ ЗА РОД И БРОЈ, 165–215) у којима се спроводи анализа, док је трећа (3. ЗАКЉУЧАК О ГРЕШКАМА У КОНГРУЕНЦИЈИ ИЗМЕЂУ СУБЈЕКТА И ПРЕДИКАТА, 216–218) посвећена сумирању резултата добијених у претходне две. И у овом, као и у претходном поглављу, полази се од облика који је забележен, посматра се уместо чега је остварен и чему се евидентирана грешка приписује. За разлику од претходног поглавља, у којем је сваки глаголски облик посматран посебно, овде се глаголски облици посматрају обједињено. Основу класификације у првој целини чини погрешно употребљено лице, односно број, а у оквиру тако груписаних грешака приказују се глаголски облици у којима је дошло до грешке у конгруенцији између субјекта и предиката. У закључку о грешкама у лицу и броју налазе се подаци о учесталости замене једног лица (и броја) другим, о учесталости овог типа грешака према глаголским облицима, о утицају структуре субјекта и семантике именичке јединице у његовој позицији на избор погрешног лица. Друга целина овог поглавља разложена је на одељке ГРЕШКЕ У НАСТАВКУ ЗА РОД И БРОЈ У ПАРТИЦИПУ АКТИВА (165–188) и ГРЕШКЕ У НАСТАВКУ ЗА РОД И БРОЈ У ИМЕНСКОМ ДЕЛУ ПРЕДИКАТА (189–215). И овде ауторка прати утицај морфолошких и лексичко-

семантичких карактеристика јединица у функцији субјекта на појављивање грешака и износи податке о фреквенцији појединих типова грешака. Добијене резултате пореди с резултатима истраживања спроведеног на групи мађарских ученика који српски уче као нематерњи.

У четвртом поглављу (ГРЕШКЕ У УПОТРЕБИ ПАДЕЖНИХ ОБЛИКА, 219–262) ауторка анализу ограничава на приказ употребе номинатива уместо других падежа, те се поглавље састоји од шест одељака, у складу с бројем падежа који су замењени номинативом и, доследно опредељењу у претходним поглављима, завршава се закључком о погрешној употреби номинатива. У овом поглављу представљен је модел анализе који је применљив и на остале падежне облике. Б. Бабић на почетку овог поглавља образлаже своје опредељење да проблематици употребе падежних облика приступи из синтакстичко-семантичке перспективе, уз пружање података и о грешкама морфолошког карактера. Овакав приступ аргументује концепцијом учбеника, односно концепцијом курсева српског језика као страног, према којем полазници истовремено усвајају и падежни наставак и једно од значења одређеног падежа. У анализи се фокусира на погрешну употребу номинатива уз глагол, надовезујући се тако на претходна поглавља у којима је глагол у центру пажње. У сваком одељку овог поглавља проблематику сагледава на више нивоа: издваја значење или функцију падежа уместо којег је употребљен номинатив, посматра има ли грешака и у употреби предлога и даје запажања о семантичким и граматичким карактеристикама управних глагола. Закључак о погрешној употреби номинатива садржи сумирани приказ грешака према фреквенцији, с аргументованим коментарима о могућим узроцима управо оваквих резултата до којих се дошло.

У закључку докторске дисертације (ЗАКЉУЧАК, 263–270) Б. Бабић је прегледно изнела резултате истраживања, дала сумарни преглед свих грешака у посматраним категоријама, издвојила и објаснила најфреквентније грешке и упоредила их са сличним анализама у српском језику.

У списку литературе на крају рада (ЦИТИРАНА И КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА, 271–277) наводи се списак од 100 библиографских јединица релевантних за дату проблематику. Као прилог списку литературе дата је и она која је посвећена истраживању интерференције у српском језику у ваннаставном процесу. Овај допунски списак (ПРИЛОГ, 278–279) чини 33 наслова.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

(1) Babić, Biljana 2014a. Greške u tvorbi prezentskih oblika na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. *Језици и културе у времену и простору III*. Нови Сад: Филозофски факултет, 569–581.

(2) Babić, Biljana 2014b. Greške u tvorbi oblika futura I na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. *Језици и културе у времену и простору IV/2*. Нови Сад: Филозофски факултет, 143–153.

(3) Babić, Biljana (u štampi). Greške u tvorbi oblika participa aktiva na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog. *Српски као страни језик у теорији и пракси 3*. Београд: Филолошки факултет.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У закључку докторске дисертације Б. Бабић УНУТАРЈЕЗИЧКЕ ГРЕШКЕ НА ПОЧЕТНИМ НИВОИМА УЧЕЊА СРПског ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ сумирани су и коментарисани добијени резултати.

Преглед свих грешака (укупно 1586) у издвојеним категоријама (глаголским облицима ученим на нивоима А1 и А2, конгруенцији између субјекта и предиката и употреби номинатива) показује да студенти највише слабости показују у слагању предиката са субјектом (612/1586 = 39%), нешто мање у употреби шест падежних облика замењујући их номинативом (560/1585 = 35%), и најмање у грађењу глаголских облика (414/1585 = 26%). Односно, тежа им је употреба глаголских облика, њихових допуна и одредби (1172/1586 = 74%) него сама творба тих облика (414/1585 = 26%). У поткатогијама се као најфреквентније грешке издвајају: замена акузатива (309/560 = 55%) и замена објекатског акузатива (268/309 = 87%) номинативом међу свим погрешним употребама облика номинатива, презентски облици међу глаголским облицима (187/414 = 45%), мушки род јединице (122/255 = 48%) и средњи род јединице (73/255 = 29%) међу грешкама у роду (и броју) придева у именском делу предиката, 3. лице јединице (122/282 = 43%) и

1. лице једнине ($65/282 = 23\%$) међу грешкама у лицу (и броју) и мушки род једнине ($30/75 = 40\%$) међу грешкама у роду (и броју) партиципа актива.

Ауторка учесталост ових појава објашњава утицајем ванјезичких (почетак учења одређене категорије, дужина употребе, потреба за њеном употребом, речничка форма) и језичких околности (сложеност система српског језика), дајући подробија образложења за сваку од њих

У прилог закључку да је велика већина анализираних грешака (92% примера) унутарјезичког карактера говори чињеница да неправилни облици у свакој од наведених категорија најчешће настају заменом једног граматичког средства српског језика неким другим, раније ученим или чешће коришћеним, средством истог језика. Да је реч о правилностима појављивања одређених грешака потврђују табеле у којима су статистички приказани типови грешака према укупној бројчаној заступљености, заступљености према броју студената, према броју првих језика и према броју грешака по студенту. Статистика показује да се грешке у овим категоријама појављују независно од типа првог језика и независно од састава групе (хетерогена/хомогена).

У закључку се износе и резултати поређења овог истраживања с истраживањима о утицају првог језика на продукцију на српском као другом језику. Б. Бабић је у свим поређеним сегментима открила извесне сличности између хетерогене групе страних студената и хомогене групе мађарске националности. Поред тога, ауторка је извршила и поређења с грешкама изворних говорника и утврдила одређене заједничке црте с говором деце која су у процесу усвајања српског језика као првог, разговорним стилем одраслих, као и с неким српским дијалектима.

Резултати истраживања потврдили су претпоставке од којих се пошло на почетку рада, од којих издвајамо: утврђено је постојање грешака заједничких студентима различитих првих језика – на морфолошком, морфолошко-синтаксичком и морфолошко-синтаксичко-семантичком нивоу; у таквим грешкама постоје извесне правилности; у тим правилностима уочен је утицај раније ученог и чешће коришћеног на оно што се учи касније; унутарјезичке грешке могу се класификовати према категоријама и поткатогијама циљног језика; за сваки тип унутарјезичке грешке може се утврдити удео у укупном броју грешака; на основу ових сазнања може се, у наставном процесу и изради уџбеника, радити на отклањању грешака независно од језика студената и етничког састава групе.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА
Резултати истраживања приказани су и протумачени јасно и прегледно, доследно према критеријумима утврђеним на почетку рада. Егзактности доприносе квантитативни прикази различитих параметара. Коментари и закључци се изводе на основу њих, уз одмерену уздржаност и опрез у тумачењу оних појава за које не постоје довољно поуздани аргументи.
IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:
1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.
2. Да ли дисертација садржи све битне елементе Дисертација садржи све битне елементе: кључну документацијску информацију (Key word documentation), садржај, сажетак (Abstract), списак табела, текст подељен у пет целина, списак литературе и прилог.
3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци Ова дисертација оригинална је по актуелности одабране теме, језичком материјалу који је у њој анализиран, одабраном приступу и могућности примене резултата. Анализа унутарјезичких грешака на почетним нивоима учења српског језика као страног први пут је предмет детаљног истраживања спроведеног на обимном језичком материјалу добијеном тоталном ексцерпцијом грађе из писмених састава студената различитих матерњих језика који српски уче као страни језик. Методологија заснована на релевантној литератури и сопственом промишљању о најадекватнијим поступцима у класификацији и систематизацији, као и у тумачењу регистрованих појава, резултирала је изналагањем приступа примереног постављеном циљу, али и приступа који се може применити на даља не само унутарјезичка, већ и међујезичка истраживања грешака у језичкој продукцији. Осим теоријског значаја, ова дисертација има и изразиту примењенолингвистичку вредност. Резултати до којих се у њој дошло помажу бољем разумевању узрока настанка грешака у процесу учења српског језика као страног/другог и пружају јасне смернице за унапређивање организације курсева српског језика као страног, допуну уџбеничких комплета и израду додатног дидактичко-методичког материјала. Допринос ове дисертације, на основу свега реченог, вишеструк је и разноврсан. На основу модела истраживања примењеног у њој могу се вршити даље анализе, а на основу увида у елементе српског језика у којима студенти највише греше и које им представљају највеће тешкоће настава може бити још ефикаснија, самим тим ће страним студентима у овим сегментима бити олакшано учење српског језика.
4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања Дисертација нема недостатака који би утицали на резултате истраживања.
X ПРЕДЛОГ:
На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже да се докторска дисертација УНУТАРЈЕЗИЧКЕ ГРЕШКЕ НА ПОЧЕТНИМ НИВОИМА УЧЕЊА СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ прихвати, а кандидату мр Биљани Бабић одобри одбрана.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

др Ивана Антонић, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, ментор

др Душанка Звекић Душановић, ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, коментор

др Људмила Поповић, редовни професор Филолошког факултета Универзитета у Београду, члан

др Радмила Бодрич, доцент Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, члан